

บทที่ 1

บทนำ



## ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรับผิดชอบ เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาการปฏิบัติหน้าที่มีขอบในวงราชการ การตัดไม้ทำลายป่า การค้ายาเสพติด การก่ออาชญากรรม การทำการค้าหลอกลวงและการเล่นพรรคเล่นพวกในการทำงาน ล้วนแต่เกิดจากการที่บุคคลกลุ่มหนึ่งขาดความรับผิดชอบในด้านต่างๆ ความรับผิดชอบถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวัน ช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นสงบสุข

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เห็นความสำคัญของความรับผิดชอบและได้กำหนดพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หมวดวิชาจริยศึกษาซึ่งกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการทำงานของตน และสามารถปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2530) รวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล 4 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกายและด้านสังคม โดยเฉพาะในด้านสังคมนั้นได้ระบุว่า บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีพฤติกรรมทางด้านสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือกันไม่เห็นแก่ตัว ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ (แผนการศึกษาชาติ, 2535)

เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยทองของชีวิต แม้ประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคลได้รับในวัยที่เจริญแล้วจะมีเพิ่มขึ้นอีกมากกว่าวัยทารกและวัยเด็ก แต่ประสบการณ์เหล่านั้นก็หาได้มีอิทธิพลลึกซึ้งไปกว่าประสบการณ์เดิมอันเป็นรากฐานที่ได้รับสิ่งสมมาแต่เยาว์วัยไม่ โดยเฉพาะในช่วงวัยอนุบาล 3 - 6 ปี ซึ่งเป็นระยะที่มีการเจริญเติบโต และมีการพัฒนาทุกด้านเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประสบการณ์ที่ได้รับในช่วงนี้จะเป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้และการดำรงชีวิต

ในอนาคต อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าสืบไป (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536) จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังพฤติกรรมความรับผิดชอบให้เด็กเสียตั้งแต่วัยนี้.....

โดยที่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบให้แก่เด็กจะต้องคำนึงถึงระดับวุฒิภาวะ ชরรมชาติ พัฒนาการและความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยฝึกการกระทำด้วยตนเองมากที่สุด พยายามให้เด็กประสบความสำเร็จโดยเริ่มจากงานง่ายๆ เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้เด็กควบคุมตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้ดูแลให้คำแนะนำเมื่อจำเป็นเท่านั้น (อุไร คลุขเกษม, 2529; อรทัย โสภกา, 2533) ลักษณะของการจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้ เรียกว่าการจัดการเรียนการสอนแบบเอกัตภาพหรือการสอนรายบุคคล (Individualized Instructions) ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรมและเทคนิควิธีสอนหลายรูปแบบเช่น บทเรียนแบบโปรแกรม ชุดการเรียนการสอนแบบโมดูล การสอนแบบศูนย์การเรียนและการใช้สัญญาการเรียนเป็นต้น การสอนรายบุคคลเช่นนี้สามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเอื้อให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์ ตัดสินใจ ค้นคว้า แก้ปัญหาด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง (จันทร์ฉาย เตมียาคาร, 2529)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน (Learning Centers) จึงเป็นวิธีหนึ่งที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ช่วยพัฒนาความสามารถในการรู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เนื่องจากศูนย์การเรียนจะมีกิจกรรมส่วนใหญ่ ที่เด็กสามารถทำเองเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มเล็กๆ ด้วยการจัดให้เด็กมีอิสระในการเลือกทำกิจกรรม ตามความสนใจและตามระดับความสามารถของตน (อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, 2532) นอกจากนี้ศูนย์การเรียนยังเป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเป็นพิเศษ โดยให้โอกาสเด็กได้เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคน เป็นการช่วยให้เด็กได้พัฒนาความพร้อมด้วยตนเอง (ฉัตรดา นิละมณี, 2526 )

อีกทั้งการสอนโดยใช้สัญญาการเรียน (Learning Contract) ก็เป็นเทคนิควิธีหนึ่งของการสอนรายบุคคล ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ชิดเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับเค้าโครงของกิจกรรมรายบุคคลซึ่งประสมประสานคำแนะนำของครูกับความสนใจของเด็กเข้าด้วยกัน โดยเด็กสามารถเลือกกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับทักษะความสนใจ และความสามารถของตนในการทำสัญญานี้ได้อย่างอิสระ (Day, 1988) สัญญาการเรียนสามารถใช้ได้กับเด็กเล็กๆ จนถึงเด็กโตที่มีความเหมาะสมที่จะใช้ร่วมกับศูนย์การเรียน (Day and Drake, 1986) และมีประโยชน์

ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนคือ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถทำงานได้เร็วหรือช้า ตามความสามารถของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความก้าวหน้าทางการเรียนของตนเอง สนองความต้องการ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งยังช่วยฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบและเชื่อมั่นในตนเอง (ทิพย์วัลย์ คำคง, 2533) ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มีความสอดคล้องกับหลักการตามทฤษฎี ความสัมพันธ์และแนวความคิดทางการศึกษาของ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) ที่ว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือ การเรียนอย่างอิสระและการยอมรับนับถือในความเป็นบุคคลของผู้เรียนโดยเท่าเทียมกัน

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในปัจจุบันยังมีลักษณะของการเรียนการสอน โดยมีครูเป็นศูนย์กลางอยู่เป็นส่วนใหญ่ ทำให้เด็กขาดโอกาสในการฝึกความรับผิดชอบต่ออย่างมากมายหากได้จัดกิจกรรมโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางและจัดชั้นเรียนให้เป็นแบบศูนย์การเรียนแล้ว จะทำให้เด็กได้มีโอกาสฝึกความรับผิดชอบในการทำงานได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การเรียนด้วยระบบสัญญาณการเรียนนั้น มีความเหมาะสมที่จะใช้ร่วมกับศูนย์การเรียนได้ดี แต่ยังไม่มีการนำวิธีการนี้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับเด็กอนุบาล และยังไม่มีการวิจัยภายในประเทศทางด้านนี้มาก่อน ผู้วิจัยจึงมีความคิดว่าหากนำวิธีการสอนด้วยสัญญาณการเรียนและศูนย์การเรียนมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กอนุบาลเพื่อฝึกความรับผิดชอบแล้วจะมีผลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กอนุบาลแตกต่างกันหรืออย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างการเรียนที่ใช้สัญญาณการเรียนในศูนย์การเรียน กับการเรียนที่เรียนในศูนย์การเรียนโดยปกติของเด็กอนุบาล

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการใช้สัญญาณการเรียนในศูนย์การเรียน ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กอนุบาลในด้าน 1) ความรู้ และ 2) การปฏิบัติ

### สมมติฐานการวิจัย

ความรับผิดชอบต่อเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญซึ่งต่อการพัฒนาบุคคลและประเทศชาติ เป็นลักษณะที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น สงบสุข สมควรที่จะปลูกฝังให้แก่เด็ก

ตั้งแต่เข่าวัยโดยเฉพาะในช่วงอายุ 3 - 6 ปี เพราะวัยนี้เป็นวัยที่สนใจสิ่งต่างๆ รอบตัวสามารถเรียนรู้จดจำและซึมซับประสบการณ์ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะกับพัฒนาการ ตามวัยและธรรมชาติของเขา จากแนวความคิดของ จอห์น ดิวอี้ ( John Dewey ) ที่ว่าเด็กจะเรียนรู้ได้ดีโดยการกระทำนั้นได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายกับการเรียนการสอนแบบต่างๆ เช่น มอนเตสซอรี (Montessori) ที่ถือหลักการจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้เป็นผู้เลือกทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง เช่น เดียวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน

อีกทั้งคุณภาพของการเรียนจะมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ ต้องเกิดจากความสนใจและความสมัครใจของผู้เรียน (Wilson and Gambrell, 1973) ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของการศึกษารายบุคคลแบบสัญญาการเรียน ที่ยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนอย่างเหมาะสมและผู้เรียนได้มีอิสระในการเรียน โดยสอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดทางการศึกษาของ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) ที่ว่าการเรียนรู้ที่ดีควรจะเป็นการเรียนเพื่อการเป็นอิสระของมนุษย์ ขจัดปัญหาความวิตกกังวลความคับข้องใจในการเรียน เกิดแรงจูงใจในการเรียน เกิดแรงจูงใจจากความสำเร็จของตน รวมทั้งสร้างบุคลิกภาพความรับผิดชอบ และความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น (Rogers, 1966)

จากงานวิจัยของ อารีย์ เจริญพันธ์ (2521) ที่ได้ศึกษาผลการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การสอนแบบศูนย์การเรียนกับการสอนแบบปกติ ผลปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบศูนย์การเรียนมีพัฒนาการของความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สุปราณี ศรีใสคำ (2531) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลของความเข้าใจ ความสนใจ และความรับผิดชอบในการอ่านภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้สัญญาการเรียนกับแบบปกติปรากฏว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ อรทัย โสภา (2533) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ว่า หลังการเรียนด้วยการใช้ศูนย์การเรียนและสัญญาการเรียนในศูนย์การเรียนแล้ว

1 พฤติกรรมความรับผิดชอบด้านความรู้ของเด็กอนุบาลกลุ่มที่เรียนด้วยการใช้สัญญาการเรียนในศูนย์การเรียนสูงขึ้นกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยศูนย์การเรียนปกติ

2 พฤติกรรมความรับผิดชอบด้านการปฏิบัติของเด็กอนุบาลกลุ่มที่เรียนด้วยการใช้สัญญาณการเรียนในศูนย์การเรียน สูงขึ้นกว่ากลุ่มที่เรียนโดยการใช้ศูนย์การเรียนปกติ

### ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรเป็นเด็กอนุบาล ชาย-หญิง ที่มีอายุ 5-6 ปี และกำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จังหวัดอ่างทอง ปีการศึกษา 2537

2. ระยะเวลาในการทดลอง สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 60 นาที รวม 8 สัปดาห์

3. ตัวแปรในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้นคือ การเรียนในศูนย์การเรียน ได้แก่

3.1.1 ศูนย์การเรียนแบบใช้สัญญาณการเรียน

3.1.2 การเรียนแบบศูนย์การเรียนปกติ

3.2 ตัวแปรตามคือ พฤติกรรมความรับผิดชอบด้านความรู้และการปฏิบัติ

4. พฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กอนุบาลที่ต้องการวัดได้แก่ ความรู้และการปฏิบัติใน

4 ด้านคือ

4.1 การปฏิบัติตามข้อตกลง

4.2 การทำงานที่ได้รับมอบหมาย

4.3 การรักษาของส่วนรวม

4.4 ความมีระเบียบวินัยในการเก็บของเข้าที่

### ข้อตกลงเบื้องต้น

กิจกรรมการเรียนการสอนทุกหน่วยการเรียนตลอดระยะเวลา 8 สัปดาห์ เป็นกิจกรรมที่สามารถใช้ฝึกความรับผิดชอบให้แก่เด็กอนุบาลได้

## คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พฤติกรรมความรับผิดชอบ หมายถึงการกระทำที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ เรียบร้อยตามที่กำหนดซึ่งสามารถวัดได้จากความรู้และการปฏิบัติ ในเรื่องการทำตามข้อตกลง การทำงานที่ได้รับมอบหมาย การรักษาของส่วนรวมและการเก็บของเข้าที่

การทำตามข้อตกลง หมายถึงการยอมรับที่จะทำตามข้อผูกพันที่ร่วมกันกำหนดขึ้น อันได้แก่ การทำงานได้ครบ ส่งงานตามกำหนดเวลา การทำตามกติกา การทำตามขั้นตอนและการทำงานได้เสร็จ

การทำงานที่ได้รับมอบหมาย หมายถึงการกระทำที่ทำตามเงื่อนไขหรือข้อเสนอ เพื่อให้ทำงานสำเร็จ ได้แก่ การนำการบ้านมาส่ง การขอคำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหาในการทำงาน การทำงานด้วยตนเอง การมุ่งมั่นในการทำงานโดยไม่ เล่น ชุ่ย เสี่ยงดัง หรือทะเลาะกับเพื่อน

การรักษาของส่วนรวม หมายถึงการยอมรับหน้าที่ของการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมที่จะต้องดูแลรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การไม่ทำของส่วนรวมเสียหาย แจ้งให้ครูทราบเมื่อพบว่ามีอุปกรณ์ชำรุดเสียหาย ไม่เก็บของส่วนรวมไว้เป็นสมบัติของตนเอง ไม่ใช้อุปกรณ์ผิดประเภท การรักษาความสะอาดสิ่งของหรือสถานที่ที่ใช้ร่วมกัน

การเก็บของเข้าที่ หมายถึงการกระทำที่แสดงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย รอบคอบยอมรับผลจากการกระทำของตน ได้แก่การเก็บของเล่น ของใช้ ตลอดจนผลงานของตนเองเข้าที่ การจัดเก็บอุปกรณ์ที่ไม่ต้องการใช้แล้วเข้าที่ และการไม่ลืมของไว้ที่บ้านหรือที่โรงเรียน

ศูนย์การเรียนรู้หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยบูรณาการกิจกรรมต่างๆไว้อย่างหลากหลายด้วยการใช้สื่ออุปกรณ์หลายๆชนิดเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและสามารถหยิบใช้ได้อย่างสะดวก ประกอบด้วยศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ 6 ศูนย์ คือศูนย์ทักษะคณิตศาสตร์ ศูนย์ทักษะภาษาไทย ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์ศิลปะ ศูนย์การเล่นสมมติ และศูนย์กิจกรรมพิเศษ ทุกวันจะมีการเพิ่มกิจกรรมใหม่ลงในศูนย์การเรียนรู้แต่ละศูนย์ตามความเหมาะสม เพื่อให้เด็กมีโอกาสดำเนินกิจกรรมทั้งใหม่และเก่าได้ตามความสนใจหรือความสามารถของแต่ละคน รูปแบบของกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้จะเปลี่ยนแปลงไปตามเนื้อหาของเรื่องที่เรียนทุกๆ 1 สัปดาห์

การเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ปกติ หมายถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในศูนย์การเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ ชั้นปฏิบัติกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้และ

## ขั้นสรุปผลการเรียน

การใช้สัญญาณการเรียน หมายถึงการเรียนแบบเอกัตภาพซึ่งมีการตกลงร่วมกันในการเรียน การสอนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียน แหล่งเรียน และระยะเวลาที่ใช้ในการเรียน โดยมีผู้สอนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาที่จะเรียน และประเมินผลการตกลงร่วมกัน พร้อมกับบันทึกลงในแบบฟอร์มสัญญาณเรียนของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีขั้นตอนของกิจกรรมการใช้สัญญาณเรียนคือ ขั้นเตรียม ขั้นร่างและตกลงทำสัญญา ขั้นปฏิบัติกิจกรรมในศูนย์การเรียนและขั้นสรุปผลการเรียน

ผลของการใช้สัญญาณเรียนในศูนย์การเรียน หมายถึงผลจากการจัดประสบการณ์การเรียน โดยใช้สัญญาณเรียนในศูนย์การเรียนที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในด้านความรู้และการปฏิบัติของเด็กอนุบาล ซึ่งหมายถึงความแตกต่างระหว่างการสอบก่อนเรียน (Pre - test) และสอบหลังเรียน (Post-test) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กอนุบาล ด้านความรู้ และแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กอนุบาล ด้านการปฏิบัติ

เด็กอนุบาล หมายถึงเด็กชายหญิงอายุ 5-6 ปี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2537 ของโรงเรียนอนุบาลวัดอ่างทอง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองอ่างทองจังหวัดอ่างทอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

## ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 1 เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อให้แก่เด็กอนุบาล
- 2 เป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนุบาลได้นำวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยสัญญาณเรียนในศูนย์การเรียนไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาลต่อไป